

УДК 338.12

С.Є. Клименкокандидат економічних наук,
Класичний приватний університет**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ КОНЦЕПЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ НА СВІТОВИХ РИНКАХ**

У статті проаналізовано сучасний стан вітчизняного експорту як форми реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках. Розглянуто сутнісно-змістовну характеристику та види механізмів реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках. Вперше запропоновано поетапну концепцію застосування механізмів реалізації експортного потенціалу України на світових ринках. Удосконалено методичний підхід до визначення поняття механізму реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках.

Ключові слова: валовий внутрішній продукт, експортний потенціал, інструмент, конкурентоспроможність, механізм, сальдо поточного рахунку платіжного балансу.

I. Вступ

З переходом України до ринкового механізму господарювання та зародженням інституту приватної власності розпочалось становлення експортоорієнтованої моделі розвитку економіки, у якій стратегічна роль експорту полягає в тому, що він має бути засобом сприяння економічному зростанню, інструментом активізації наявних та потенційних конкурентних переваг з метою подальшої інтеграції нашої держави у світове господарство.

Провідна роль у цьому процесі належала формуванню та реалізації зовнішньоторгівельної політики України шляхом поступового збільшення ступенів відкритості національної економіки, послідовної перебудови товарної структури експорту та імпорту, створення потужного експортного потенціалу, запровадження сучасних форм економічної взаємодії із зарубіжними країнами, забезпечення стабільності зовнішньоекономічних зв'язків.

На сьогодні, незважаючи на проведення вищезазначених заходів, частка експорту коливається в межах 49–54% валового національного продукту України, а експортними галузями економіки залишаються металургійна промисловість, сільське господарство, машинобудівна та хімічна промисловість, частка яких становить понад 80% українського експорту. Особливістю сучасного розвитку вітчизняних експортоорієнтованих галузей є їх сировинний характер та досить високий рівень залежності від кон'юнктурних коливань на світових ринках. Проте виробничі потужності та потенціал вітчизняних підприємств дають змогу виробляти продукцію, аналогічну тій, що становить значну частку в структурі імпорту товарів.

Розробка механізмів формування та реалізації експортного потенціалу України на світових ринках є складним і багатоаспектним процесом. Важливість та складність цього завдання, перш за все, полягає у створенні певного середовища та інфраструктури, які б допомагали вітчизняним підприємствам виробляти конкурентоспроможну на міжнародних ринках продукцію, стимулювали стійке економічне зростання, сприяли інноваційному оновленню економіки, інтеграції України в регіональні структури, зокрема ЄС, і забезпечували позитивний імідж нашої держави на світовій арені.

Дослідженню різних аспектів експортного потенціалу країни та механізмів його реалізації присвячені праці багатьох зарубіжних і вітчизняних учених, зокрема, Л. Антонюк, Р. Буттєва, О. Волкодавовой, В. Гейця, Б. Кваснюка, Д. Лук'яненка, Т. Мельник, В. Михайловського, М. Портера, А. Поручника, В. Рогачова, П. Самуельсона, М. Сейфуллаєвої, Т. Скорнякової, Т. Циганкової, М. Якубовського та ін.

Однак все ще залишаються недостатньо дослідженими окремі питання сутності механізмів реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках та концептуальних основ застосування цих механізмів. Враховуючи це, у статті здійснено спробу побудувати концепцію застосування механізмів реалізації експортного потенціалу України на світових ринках та проаналізовано сучасний стан вітчизняного експорту як форми реалізації експортного потенціалу.

II. Постановка завдання

Метою статті є аналіз сучасного стану українського експорту, розкриття сутності та видів механізмів реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках, визначення мети та розробка концепції застосування механізмів реалізації експортного потенціалу України на світових ринках.

III. Результати

Незважаючи на те, що сьогодні Україна намагається йти інноваційним шляхом і дотримується експортоорієнтованої моделі роз-

витку економіки, зростання ВВП України з 2007 р. і до сьогодні відбувається повільними темпами і супроводжується нестабільними траєкторіями руху (рис. 1).

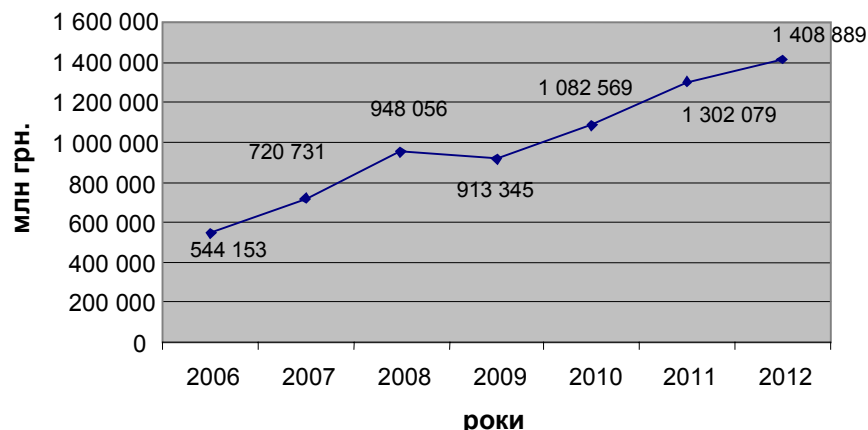

Рис. 1. Валовий внутрішній продукт України за період з 2006 до 2012 рр., у фактичних цінах, млн грн [1]

Так, у 2009 р. відбулось падіння ВВП на 3,7% порівняно з 2008 р., що пояснюється впливом на вітчизняну економіку світової фінансової кризи. Крім того, прив'язка української гривні до американського долара зумовила падіння купівельної спроможності національної валюти. Навіть у 2010 р. зміна реального ВВП становила 104,1% до відповідного періоду попереднього року, а в 2011 р. – 105,2%, що ще раз підкреслює глибокий характер кризових явищ в економіці і незначну спроможність

України в короткі терміни подолати наслідки кризи і відновити рівень виробництва [2].

Сальдо поточного рахунку платіжного балансу України за період з 2002 р. до 2005 р. було позитивним, а його зростання становило від 2,9% до 10,6% від загального обсягу ВВП країни (табл. 1). Причому у 2004 р. сальдо поточного рахунку платіжного балансу досягло найбільшого значення – 6 909 млн дол. США, що становило 10,6% від ВВП країни за цей період.

Таблиця 1

Основні показники зовнішньої торгівлі України у 2002–2012 рр.

Період, рік	Сальдо поточного рахунку платіжного балансу		Експорт товарів та послуг		Імпорт товарів та послуг	
	млн дол. США	у % до ВВП	млн дол. США	у % до ВВП	млн дол. США	у % до ВВП
2002	3173	7,5	23 351	55,1	21 494	50,7
2003	2891	5,8	28 953	57,8	27 665	55,2
2004	6909	10,6	41 291	63,6	36 313	56,0
2005	2531	2,9	44 378	51,4	43 707	50,6
2006	-1617	-1,5	50 239	46,6	53 307	49,5
2007	-5272	-3,7	64 001	44,8	72 153	50,6
2008	-12 763	-7,0	85 612	47,1	99 962	55,1
2009	-1732	-1,5	54 253	46,3	56 206	48,0
2010	-3018	-2,2	69 255	50,7	73 239	53,7
2011	-10 245	-6,2	88 844	53,8	99 001	59,9
2012	-14 761	-8,4	89 768	50,9	104 540	59,3

Джерело: за даними НБУ [3].

Починаючи з 2006 р. сальдо поточного рахунку платіжного балансу в Україні має від'ємне значення, причому найбільшим цей показник був у 2008 р. (-12 763 млн дол. США), у 2011 р. (-10 245 млн дол. США) та в 2012 р. (-14 761 млн дол. США).

В Україні протягом 2002–2005 рр., експорт товарів і послуг переважав над імпортом і становив від 51,4% до 63,6% від зовнішньоторговельного обороту країни. З 2006 р. до теперішнього часу ситуація докорінно змінилась: імпорт товарів та послуг став переважати над експортом; питома вага імпорту протягом цього періоду коли-

валась у межах від 50,7% до 59,8% від зовнішньоторговельного обороту держави.

До того ж економічна криза негативно позначилась і на динаміці обсягів реалізованої продукції промисловості й сільського господарства та інвестицій в основний капітал. У 2009–2010 рр. обсяг вкладених капітальних інвестицій знизився майже на 30% порівняно з попереднім періодом і тільки в 2012 р. досяг рівня 2008 р. Що стосується реалізованої продукції промислового комплексу країни, то падіння обсягів реалізації мало місце в 2009 та 2012 рр. (табл. 2).

Таблиця 2

Інформація щодо обсягів реалізованої продукції промисловості й сільського господарства та капітальних інвестицій, у фактичних цінах, млн грн

Період, рік	Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн	Зміна до попереднього року, %	Обсяг продукції сільського господарства, млн грн	Зміна до попереднього року, %	Капітальні інвестиції, млн грн	Зміна до попереднього року, %
2007	717 077	130,0	109 985	114,9	222 679	149,5
2008	917 036	127,9	152 210	138,4	272 074	122,2
2009	806 551	88,0	154 202	101,3	192 878	70,9
2010	1 065 108	132,1	189 405	122,8	189 061	98,0
2011	1 329 256	124,8	253 569	133,9	259 932	137,5
2012	1 115 826	83,9	258 270	101,9	263 728	101,5

Джерело: за даними НБУ [3]

Слабкою ланкою у зовнішній торгівлі України є структура експорту, у якій 3/4 становить сировина та продукти первинної обробки. Через відставання з реструктуризацією економіки найвагомійші експортні можливості все ще зосереджені у традиційних індустріальних і сировинних галузях.

Найбільшими товарними групами у структурі експорту промислової продукції протягом 2009 р. – станом на січень 2013 р. є [1; 2]:

- продукти рослинного походження (їх частка у структурі експорту коливалась від 12,7% до 15,5% протягом досліджуваного періоду);
- жири та олії тваринного або рослинного походження (їх частка у структурі експорту коливалась від 4,5% до 6,7% протягом досліджуваного періоду);
- готові харчові продукти (їх частка у структурі експорту коливалась від 5,3% до 5,7% протягом досліджуваного періоду);
- мінеральні продукти (їх частка у структурі експорту коливалась від 9,8% до 12,7% протягом досліджуваного періоду);
- продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (їх частка у структурі експорту коливалась від 6,3% до 9,2% протягом досліджуваного періоду);
- недорогочінні метали та вироби з них (їх частка у структурі експорту коливалась від 26% до 32,3% протягом досліджуваного періоду);
- механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відтворення зображення і звуку (їх частка у структурі експорту коливалась від 9,2% до 12,6% протягом досліджуваного періоду);
- транспортні засоби та шляхове обладнання (їх частка у структурі експорту коливалась від 4% до 5,7% протягом досліджуваного періоду).

Отже, найбільшими статтями експорту України залишаються неблагородні метали, механічне обладнання, хімічні продукти та харчові продукти.

Основними торговельними партнерами України є [1; 2]:

- країни СНД (частка у загальному обсязі експорту становить у межах 37%);

- Європа (частка у загальному обсязі експорту коливається в межах 27%);
- Азія (частка у загальному обсязі експорту – 27%);
- Африка (частка у загальному обсязі експорту – 6%);
- Америка (частка у загальному обсязі експорту – 4%);
- країни Австралії та Океанії (частка у загальному обсязі експорту – 0,1%).

Причому на Російську Федерацію припадає більше ніж 26% від загального обсягу експорту в країни СНД, Білорусь – понад 3,7%, Азербайджан – більше ніж 1,2%, Казахстан – понад 2,5%, Молдову – більше ніж 1,4% [1–3].

Аналіз кон'юнктури світових ринків дозволив виокремити ряд українських товарів, які користуються зростаючим попитом упродовж не одного десятиліття поспіль. До таких товарів, зокрема, відносять: транзистори і напівпровідники, машини для автоматичного опрацювання даних, комплектуючі до офісного обладнання та машин автоматичного опрацювання даних, оптичні інструменти, парфумерія та косметика, шовк, в'язана трикотажна нижня білизна, пластмасові вироби, музичні інструменти та записи, шкіряні вироби, безалкогольні напої, медичні інструменти, устаткування для передачі електроенергії, телекомунікаційне обладнання та частини до нього, текстильна нижня білизна, трикотажні в'язані вироби, фармацевтичні вироби [1–3]. Проте їх сумарна частка в структурі експорту України становить 3,72%.

Саме ці види продукції характеризуються найвищими темпами зростання (15–16% щорічно) та вагомістю за часткою (4,0–3,4%) у структурі світового експорту, що характерно для сучасної інформаційної економіки.

Проведений аналіз свідчить, що Україна займає неперспективні позиції на світовому ринку, оскільки сировинна спрямованість експорту та незначна частка товарів зі зростаючим попитом призводить до втрати доходів і погіршення умов торгівлі.

Основними проблемами сучасного розвитку українського експорту визначаються [4–6]:

- сировинний характер значної частини експорту;

- відсутність чітко визначеної політики структурних змін у матеріально-технічній базі виробництв та технологіях галузей економіки;
- незначна частка продукції з високою часткою доданої вартості у структурі українського експорту;
- відсутність правових основ запровадження фінансових механізмів державної підтримки розвитку експорту;
- недостатній рівень інвестування в модернізацію експортоорієнтованих виробництв та гостра нестача новітніх технологій;
- застаріла транспортна інфраструктура, що не відповідає сучасним вимогам ефективного транскордонного сполучення;
- поширення практики вжиття обмежувальних та протекціоністських заходів з боку окремих країн та провідних транснаціональних корпорацій;
- наявність диспропорцій у двосторонній торгівлі з основними партнерами;
- високі ризики фінансових втрат при проведенні експортних операцій;
- не вигідні умови кредитування експорту (високі відсоткові ставки та короткі строки наданих кредитів);
- здійснення розрахунків з експортних операцій через офшорні компанії та ухилення від податків.

Проте виробничі потужності та потенціал вітчизняних підприємств дають змогу виробляти продукцію, аналогічну тій, що становить значну частку в структурі імпорту товарів [5]. Відсутність чіткої політики, спрямованої на підтримку виробництва таких товарів та концептуальних основ застосування механізмів реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках, робить українську економіку вразливою та залежною від кон'юнктури на основних світових товарних ринках.

Для вирішення конкретних завдань у сфері зовнішньої торгівлі країни, а саме проблем, що стримують зростання обсягів виробництва та валового внутрішнього продукту, збільшення податкових і валютних надходжень, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки проєктуються та використовуються різні механізми реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках.

Механізми реалізації експортного потенціалу країни виступають засобом поглиблення її інтеграції у світовий економічний простір та покращення поточного стану платіжного балансу держави [6].

Перш ніж розглянути сучасні механізми реалізації експортного потенціалу країни, з'ясуємо сутність та зміст механізму в економіці й управлінні.

Згідно з класичним визначенням механізму, наданим французьким економістом А. Кульманом, "...складовими елементами механізму завжди одночасно виступають і вхідне

явище, і вихідні явища, і весь процес, який відбувається в інтервалі між ними", причому "...кожне вхідне явище тягне за собою ряд інших, для виникнення яких не потребується додаткового імпульсу" [7, с. 12]. Відтак, механізм являє собою зумовлену послідовність передбачених процедур (кроків), а перехід до кожного наступного кроку можливий за умови виконання попереднього.

Ряд авторів під механізмом розуміють набір процедур, правил, інструкцій тощо, які регламентують функціонування системи та окремих її елементів [8], інші – "узгоджений і якимось чином затверджений серед учасників механізму комплекс заходів різного характеру, який забезпечує досягнення бажаного результату" [9, с. 36], або внутрішній устрій системи управління [10]. Механізм також становить "сукупність ресурсів економічного процесу та способів їх сполучення" [11].

Таким чином, у статті пропонується розглянути поняття "механізм реалізації експортного потенціалу країни" як сукупність елементів, методів, інструментів, відносин і взаємозалежностей, врахування і використання яких дає змогу досягти цілей розвитку експортоорієнтованої моделі економіки в умовах глобалізації світогосподарської системи, а саме: 1) розширення та закріплення присутності вітчизняних експортерів на традиційних та нових зовнішніх ринках; 2) створення умов для сталого розвитку України на основі підвищення конкурентоспроможності національної економіки та ефективної участі у світовому поділі праці; 3) інтеграція України в європейську та світову економічну систему; 4) зростання обсягів експорту української продукції.

У вітчизняній практиці зовнішньоекономічної діяльності активно використовуються такі види механізмів реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках: інноваційно-інвестиційний, фінансово-економічний, нормативно-правовий, фіскальний, маркетингового та інформаційного забезпечення (табл. 3).

Оскільки механізм реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках притаманні ті ж особливості, що властиві всім економічним та управлінським механізмам, а саме [11]: 1) механізм не може існувати без процесу, оскільки є його складовою і спроектований для виконання тільки функцій процесу; 2) механізм не має власного управління, є нерухомим і перебуває у стані очікування управління процесом; 3) сполучення механізму з управлінням являє собою внутрішній зміст процесу, так би мовити, його ноу-хау, – то актуальності набуває питання розробки концепції застосування механізмів реалізації експортного потенціалу України на світових ринках з метою підвищення ефективності державної зовнішньоторгівельної політики та управління стратегічним розвитком експортоорієнтованих підприємств.

Таблиця 3

Види механізмів реалізації експортного потенціалу України на світових ринках

Назва механізму	Інструменти (важелі)	Інституціональне забезпечення механізму
Інноваційно-інвестиційний	Державні науково-технічні програми, державні концепції галузевого розвитку, створення СЕЗ і ВЕЗ, інвестиційний податковий кредит	Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами, Державне агентство з питань науки, інновацій і інформатизації України, Податкова служба України
Нормативно-правовий	Закони, підзаконні акти, стандарти, вимоги, міжнародні договори	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, міністерства та відомства
Фінансово-економічний	Експортне кредитування, страхування та гарантування експортних ризиків	НБУ, державні та комерційні банки, Кабінет Міністрів України
Фіскальний	Мито (ввізне, вивізне сезонне, спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне), митні ставки (адвалерна, специфічна, комбінована), митні збори, акцизний податок, податок на додану вартість	Державна митна служба України, Податкова служба України
Маркетинговий	Маркетингові стратегії, товарна, цінова збутова політика, стимулювання збуту експортної продукції фірми	Державна служба статистики України, Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами
Механізм інформаційного забезпечення	Internet, щорічні довідники, періодичні видання, статистичні буклети	Державна служба статистики України, Державне агентство з питань науки, інновацій і інформатизації України

Побудову зазначеної концепції здійсимо на основі процесного підходу, який дає змогу досліджувати всі економічні явища як мережу взаємодіючих процесів, що проходять усередині економічної системи держави і реалізують мету її існування [11].

Під побудовою механізмів реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках будемо розуміти якийсь гіпотетичний процес, який може бути адаптований для великої кількості економічних завдань (тобто завдань зовнішньої торгівлі) і породжувати групи об'єднаних економічних ресурсів (різні рівні експортного потенціалу та його складові) [9].

Отже, під процесом розуміють формування, розвиток експортного потенціалу на рівні підприємства, галузі і країни та його подальша реалізація на світових ринках, а механізми виступають засобами такого впровадження.

Метою обґрунтування концепції застосування механізмів реалізації експортного потенціалу України на світових ринках є створення умов для сталого економічного розвитку країни, всебічної підтримки підприємств, що здійснюють виробництво наукоємної продукції та підвищення конкурентоспроможності і вітчизняних товаровиробників.

Побудова зазначеної концепції на засадах процесного підходу передбачає виконання такої послідовності дій:

1) аналіз входів процесу, що являють собою наявні ресурси механізмів та зовнішні і внутрішні обмеження;

2) аналіз виходу процесу – створення певних механізмів формування та реалізації експортного потенціалу країни (тобто складу і взаємодії ресурсів). На цьому етапі відбувається проектування складових елементів і основних характеристик механізмів;

3) формування управлінського та нормативно-правового забезпечення механізмів реалізації експортного потенціалу країни. На цьому етапі здійснюють розробку методів (способів) та важелів (інструментів) впливу на формування і реалізацію експортного потенціалу країни;

4) забезпечення консолідації ресурсів і способів їх поєднання в механізмах реалізації експортного потенціалу країни;

5) оцінювання ефективності запроваджених механізмів реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках.

Розглянемо детально основні етапи побудови концепції застосування механізмів реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках.

На першому етапі аналізуються входи процесу, які являють собою наявні ресурси механізмів реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках. Вхідними ресурсами виступають складові експортного потенціалу країни, а саме [12]: виробничий потенціал (природні ресурси, технології, засоби виробництва, фінансові ресурси); науково-технічний потенціал; трудовий потенціал; інвестиційний потенціал; інноваційний потенціал; маркетинговий потенціал; науково-інформаційний потенціал; інфраструктурний потенціал; соціально-культурний потенціал.

До зовнішніх і внутрішніх обмежень слід віднести державні та міжнародні інституції регулювання зовнішньоекономічних відносин, кон'юнктуру та ємність зарубіжних ринків, умови конкуренції на світових ринках.

Для дослідження експортного потенціалу країни і галузей промисловості використовують аналіз їх ретроспективної динаміки, товарної і географічної структури.

На другому етапі побудови концепції застосування механізмів реалізації експортного потенціалу країни аналізується вихід процесу, тобто проектується складові елементи певних механізмів: мета механізмів, завдання, процедури (заходи), критерії оцінювання, учасники, інструменти, система контролю, інституціональне та інформаційне забезпечення механізмів.

Всі структурні елементи механізмів реалізації експортного потенціалу України на світових ринках подано на рис. 2.

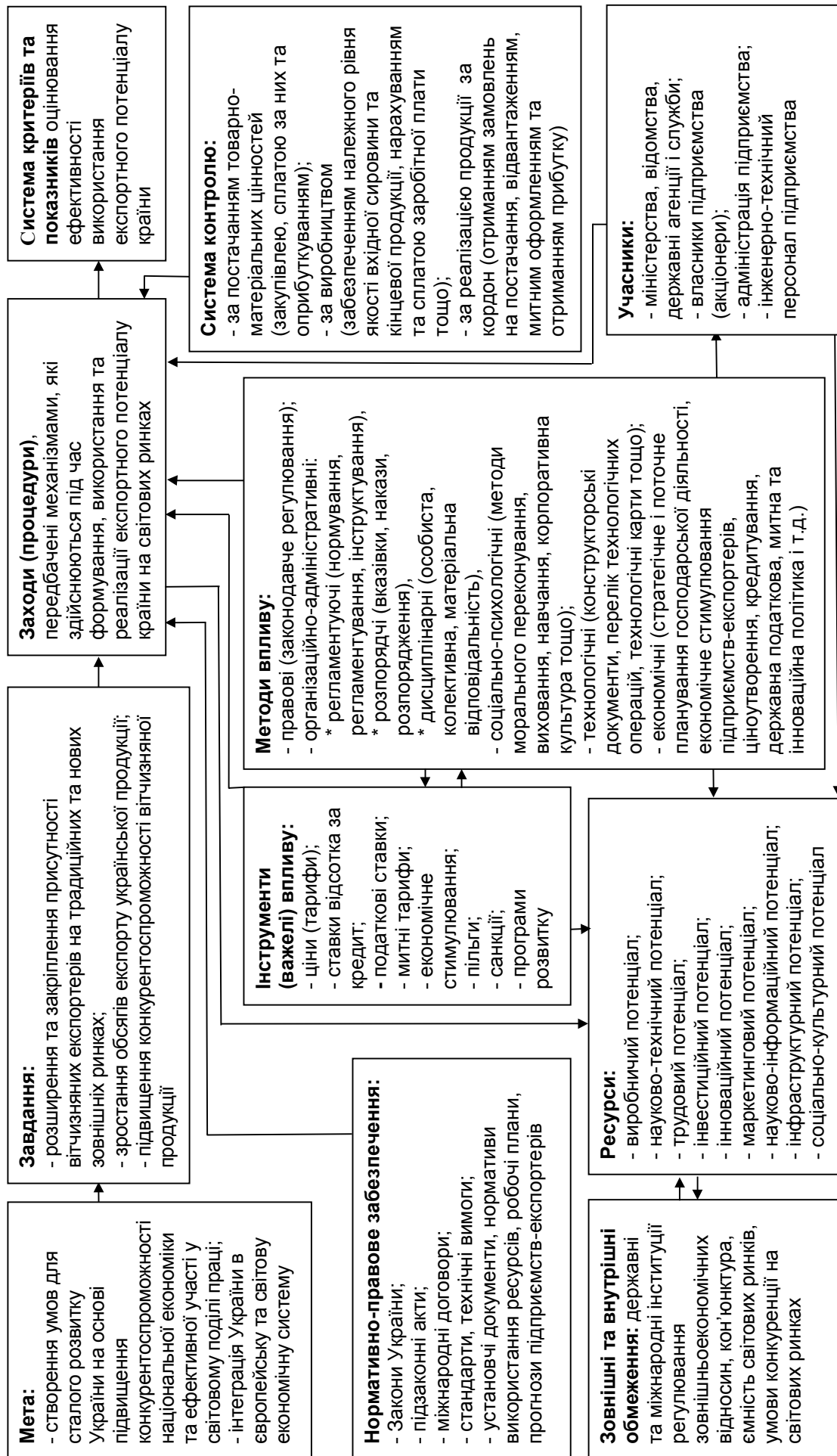

Рис. 2. Структурні елементи механізмів реалізації експортного потенціалу України на світових ринках

Формування інформаційного забезпечення механізмів реалізації експортного потенціалу країни полягає у визначенні джерел інформації, її повноти та прозорості, переліку державних органів, які зможуть надавати дані, зокрема консультаційні послуги та здійснювати аналіз показників, необхідних для ефективного функціонування механізмів.

Інституціональною основою механізмів реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках виступають державні органи з підтримки експортної діяльності підприємств. В Україні до таких органів належать: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Державна митна служба України, Антимонопольний комітет України, органи місцевого управління зовнішньоекономічною діяльністю, публічне акціонерне товариство "Державний експортно-імпорتنний банк України" та інші міністерства, відомства, а також державні агенції галузевого спрямування.

На третьому етапі побудови концепції застосування механізмів реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках відбувається формування управлінського та нормативно-правового забезпечення цих механізмів. На цьому етапі визначають законодавчу базу для функціонування механізмів, так би мовити "правила гри" для його учасників, і здійснюють розробку методів (способів) та важелів (інструментів) впливу на формування і реалізацію експортного потенціалу країни.

До методів впливу на господарську діяльність вітчизняних підприємств з метою формування та реалізації експортного потенціалу країни і стимулювання зовнішньої торгівлі можна віднести [10]:

- 1) правові (законодавче регулювання експортної діяльності);
- 2) організаційно-адміністративні: регламентуючі (нормування, регламентування, інструктування), розпорядчі (вказівки, накази, розпорядження), дисциплінарні (особиста, колективна, матеріальна відповідальність);
- 3) соціально-психологічні (методи морального переконування, виховання, навчання, корпоративна культура тощо);
- 4) технологічні (конструкторські документи, перелік технологічних операцій, технологічні карти тощо);
- 5) економічні (стратегічне і поточне планування господарської діяльності, економічне стимулювання підприємств-експортерів, ціноутворення, кредитування, державна податкова, митна та інноваційна політика тощо).

Основні важелі впливу на формування та реалізацію експортного потенціалу країни на світових ринках, що передбачені механізмами, подано в табл. 3.

На четвертому етапі здійснюється забезпечення консолідації ресурсів і способів їх поєднання в механізмах реалізації експортного потенціалу країни. Інституціональні суб'єкти, зазначені на другому етапі побудови концепції, здійснюють поєднання ресурсів механізмів згідно з прийнятими правилами, у результаті чого формуються економічні механізми реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках. Створені механізми є знерухомленими: вони не в змозі працювати самостійно. І тільки після надходження відповідної програми (вказівок про те, як має відбуватися процес реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках, у який час, у якому напрямі, якими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, і за сприяння яких інституцій) механізми починають працювати.

На заключному етапі здійснюється оцінювання ефективності запроваджених механізмів реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках та вимірювання ефективності використання експортного потенціалу країни за такими критеріями і показниками: зростання податкових, валютних, митних надходжень, зміцнення купівельної спроможності національної валюти, створення додаткових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів, зміна структури експорту, зростання частки українських підприємств на зарубіжних ринках, розширення переліку країн-торгових партнерів тощо.

IV. Висновки

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що український експорт є важливим елементом у системі функціонування національної економіки. Його частка становить понад 50% валового національного продукту України. Основними експортними галузями економіки є металургійна промисловість, сільське господарство, машинобудівна та хімічна промисловості, частка яких становить понад 80% українського експорту.

Особливістю сучасного розвитку вітчизняних експортоорієнтованих галузей є їх сировинний характер та досить високий рівень залежності від кон'юнктурних коливань на світових ринках. Україна продовжує експортувати на міжнародні ринки товари сировинної групи (сільськогосподарську продукцію та металопродукцію), які є найбільш підвладні впливу зміни цінової кон'юнктури на світових ринках.

У цій статті вперше на основі процесного підходу розроблено концепцію застосування механізмів реалізації експортного потенціалу України на світових ринках, що дає змогу підвищити ефективність зовнішньоторговельної політики держави, забезпечити вирішення стратегічних завдань у цій сфері та захистити інтереси вітчизняних виробників-експортерів. Головною метою формування цієї концепції є створення умов для сталого економічного розвитку країни, всебічної підтримки підпри-

ємств, що здійснюють виробництво наукоємної продукції та зростання конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників.

Разом з тим, удосконалено визначення поняття “механізм реалізації експортного потенціалу країни на світових ринках” як сукупності елементів, методів, інструментів, відносин і взаємозалежностей, врахування і використання яких дає змогу досягти цілей розвитку експортоорієнтованої моделі економіки в умовах глобалізації світогосподарської системи, а саме: 1) розширення та закріплення присутності вітчизняних експортерів на традиційних та нових зовнішніх ринках; 2) створення умов для сталого розвитку України на основі підвищення конкурентоспроможності національної економіки та ефективної участі у світовому поділі праці; 3) інтеграція України в європейську та світову економічні системи; 4) зростання обсягів експорту української продукції.

У наступних публікаціях автора планується розглянути теорію і практику використання механізмів приватно-державного партнерства у сфері створення наукоємної продукції вітчизняних підприємств-експортерів.

Список використаної літератури

1. Основні соціально-економічні показники [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897.
2. Зовнішньоекономічна діяльність України [Електронний ресурс] / Державна служба статистики. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Основні показники економічного розвитку [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/files/stat.pdf>.
4. Воротін В.Є. Макроекономічне регулювання в умовах глобальних трансформацій: монографія / В.Є Воротін. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 392 с.
5. Гринів Л.С. Національна економіка: навч. посіб. / Л.С. Гринів, М.В. Кічурчак. – Л.: Магнолія, 2008. – 464 с.
6. Шнипко О.С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації: монографія / О.С. Шнипко. – К.: Наук. думка, 2003. – 324 с.
7. Кульман А. Экономические механизмы / А. Кульман; [пер. с фр. Е.П. Островской; под общ. ред. Н.И. Хрусталевой]. – М.: Универс, 1993. – 192 с.
8. Теория активных систем и совершенствование хозяйственного механизма / [В.Н. Бурков, В.В. Кондратьев, В.В. Цыганов, А.М. Черкашин]. – М.: Наука, 1984. – 270 с.
9. Бочаров С.Н. Особенности проектирования управленческих механизмов / С.Н. Бочаров, И.А. Бушмин // Ползуновский вестник. – 2005. – № 2. – С. 35–40.
10. Ильин А.И. Управление предприятием / А.И. Ильин. – Минск: Высшая школа, 1997. – 275 с.
11. Чаленко А.Ю. О неопределенности термина “механизм” в экономических исследованиях [Электронный ресурс] / А.Ю. Чаленко // Капитал страны. – 2010. – Режим доступа: <http://www.kapital-rus.ru/articles/article/176697>.
12. Мельник Т.М. Экспортный потенциал Украины: методология оцінки та аналіз / Т.М. Мельник // Міжнародна економіка. – 2009. – № 8–9. – С. 221–245.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2013.

Клименко С.Е. Теоретические основы построения концепции применения механизмов реализации экспортного потенциала Украины на мировых рынках

В статье проанализировано современное состояние отечественного экспорта как формы реализации экспортного потенциала страны на мировых рынках. Рассмотрены сущность понятия и виды механизмов реализации экспортного потенциала страны на мировых рынках. Впервые предложено поэтапную концепцию применения механизмов реализации экспортного потенциала Украины на мировых рынках. Усовершенствован методический подход к определению понятия механизма реализации экспортного потенциала страны на мировых рынках.

Ключевые слова: валовой внутренний продукт, экспортный потенциал, инструмент, конкурентоспособность, механизм, сальдо текущего счета платежного баланса.

Klymenko S.E. The theoretical foundations of constructing the concept of application the mechanisms of realization Ukrainian export potential on the world markets

In this article the current state of Ukrainian export as a form of realization the country export potential on the world markets is analyzed. The Ukrainian export is the most important element of the national economy function system. The Ukrainian export share is more than 50 percent of the gross national product. The main export sectors of the economy are the metallurgical industry, agriculture, machine building and chemical industry, the share of which constitutes more than 80 percent of Ukrainian export.

The modern development peculiarity of the domestic export-oriented industries is their raw material nature and high level of dependence on cyclical fluctuations on the world markets. Today Ukraine

continues to export raw materials (the products of agriculture and metallurgical industry), which are most influenced by price changes on the world markets.

The essence and types of mechanisms of realization country export potential on the world markets are considered in the article. There are seven main types of mechanisms of realization country export potential on the world markets: innovative mechanism, investment mechanism, financial mechanism, legal mechanism, fiscal mechanism, marketing mechanism and information support mechanism.

The methodological approach to the definition of the mechanism of realization country export potential on the world markets is improved. The mechanism of realization country export potential on the world markets is a set of elements, methods, tools, relationships and interdependencies, the accounting and using of which allows to achieve the goals of export-oriented model of economy development in the conditions of globalization, namely: 1) the Ukrainian export extension on the traditional and new foreign markets; 2) the conditions creation of Ukraine sustainable development on the basis of the competitiveness and the effective participation in the global division of labor; 3) the Ukraine integration into the European and global economic systems; 4) export growth of Ukrainian goods. For the first time the concept of application the mechanisms of realization the Ukrainian export potential on the global markets is proposed. The concept gives the opportunity to increase the effectiveness of foreign trade policy, to solve the strategic tasks in this sphere and to protect the domestic producers' interests. The main purpose of the concept formation is conditions creation for sustainable economic development of the country, comprehensive support of enterprises engaged in the production of science-intensive products and the domestic producers' competitiveness growth.

Key words: *gross domestic product, export potential, competitiveness, mechanism, the balance of current account, the balance of payments.*